

A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM CLASS. ARCHÆOL. TANSZÉKE ÉREMTÁRÁNAK TÖRTÉNETE •

Mint a fenti Egyetem bölcsészeti karán levő Érem- és Régiségtani Gyűjtemény asszisztense, módomban állt *dr. Kuzsinszky Bálint* professzor úr engedélye alapján, annak könyvtárát is áttanulmányozni. Ebbeli foglalatosságom közben az ottani éremgyűjtemény régi katalógusait is átnézhettem. Mivel ezekről tudtommal még nem igen esett szó, úgy vélem, érdeklődésre számíthat az alább elmondandó referátum.

Budapesti egyetemünket tudvalevőleg a «magyar bíboros Cicero», *Pázmány Péter* bíbornok hercegprimás 1635 május hó 12-én kelt alapítólevelével *Nagyszombat*-ban alapítja és az új főiskola vezetését a jezsuita atyákra bízta, hiszen mint ismeretes, ő is ezen társaság köréből került ki. Az akkori egyetem csak két fakultásból állt: a hittudományi és a bölcsészeti karból. *II. Ferdinánd* még ugyanazon év október 8-án kelt római császári bulla és magyar királyi titkos pecsét alatt kiadott szabadalomlevelével megerősíti az alapító levelét.

Az egyetem 1635 november 13-án nyílt meg! A két karhoz 1667-ben a jogtudományi is járul. Ezt *Lósy Imre* és *Lippay György* esztergomi primások végrendeleti hagyományai teszik lehetővé. A közbejött háborús korszak és az ezekkel járó járványos betegségek miatt, a tanítás többször szünetelt. A még három karból álló, csonka érseki egyetemet, *Mária Terézia* királynő 1769 június 17-én kelt kéziratával, királyi egyetemi rangra emeli s egyben elrendeli az orvosi fakultás felállítását, valamint a jogikari tanszékek szaporítását. A következő 1770-iki évben kiadja új szabályzatait az egyetem; az 1770—71-iki tanévben pedig az orvosi fakultás is megkezdte működését.

A jezsuita-társaságnak 1773-ban történt feloszlata után a férfiak által ellátott, de immár megürült hittudományi és bölcsészeti tanszékeket nyilvános pályázat útján töltik be. *Mária Terézia*

a feloszlatott nagyszombati jezsuita társháznak minden ingó és ingatlan vagyonát az egyetemnek adományozza; 1777-ben pedig elrendeli az egyetemnek Nagyszombatból Budára, az e célból kijelölt királyi palotába való áthelyezését. Alapító művét Mária Terézia 1780-ban fejezte be, amidőn ez év március hó 25-én kiadta az egyetemnek úgynevezett nagy szabadságlevelét, a *diploma inaugurale*t, amely a régi jogokat s kiváltságokat újólag megerősíti és még újakat engedélyez. Négy év múlva, 1784-ben, II. József császár a budai egyetemet *Pestre* helyezi át. Azóta itt működik.

Budapesti tudományegyetemünk történetét azért tartottam szükségesnek nagy vonásokban elmondani, mert az alábbiakban tárgyalandó éremkatalógusok némileg igazolják egyetemünk változatos történetét. A «Pázmány Péter Tudomány-Egyetem» jelenlegi éremtárának tulajdonképpen megteremtői eddigi kutatásaim alapján a *hajdani nagyszombati jezsuita atyák*, akik mint láttuk, a bölcsészeti karnak tanárai voltak.

A modern főiskolai oktatás legfontosabb segítő eszközei a gyűjtemények. Hogy a régiek is tudták ezt és ilyenek felállítására törekedtek, legjobb példa erre a kialakulni kezdő nagyszombati egyetem bölcsészeti karán keletkezett éremgyűjtemény. A reánk maradt különféle éremkatalógusok tanúsága szerint még a nevét is tudjuk egy páternek, aki sokat fáradozott e gyűjtemény létrehozása és fejlesztése érdekében. Ez pedig *Fischer Lipót* volt. Ezen adatot pedig a többek között három darab, a mai napig fennmaradt kis puhakötésű és kézzel írt füzet is igazolja az 1762-ik évből.

Az első füzet, amelynek belső első oldala a: «*Series Nummorum Argenteorum Collegii Societatis Jesu Tyrnaviensis Disposita Anno 1762 et 63*» címet viseli, a legrégibb írott emlék az egyetemi éremgyűjtemény fejlődéstörténetének kipuhatolására. A címből magából az tűnik ki, hogy a gyűjtemény létrehozója nem más, mint a nagyszombati jezsuita társház. Az egész füzet 34 számozatlan lapból áll. A füzet első két oldalán görög érmekeket ír le, meglepő pontossággal az egykorú író és pedig összesen 26 darabot.

Folytatásul alfabetikus sorrendben a római családi érmek pontos leírása következik, összesen 30 darab. Végezetül pedig a római császári érmek ismertetése következik. Ez a legterjedelmesebb és 770 darab érem leírását tartalmazza. A füzet margóján pedig az egyes érmek adományozója nyer felemlítést. A legtöbb

érmeket *Pater Fischer*, az egész katalógus leírója és a gyűjtemény összehozója adja.

A másik puhakötésű füzetünk a: «*Catalogus Numorum Regum Hungariae*» címet viseli és 24 lapból áll. E füzet teljesen a magyar királyság érmészetével foglalkozva, időrendi sorrendben sorolja föl királyainkat és egyúttal röviden közli élettörténeti adataikat is. E füzet is 1762-ből való és szintén P. Fischer lelkes gyűjtését és kézírása pedig lelkiismeretes pontosságát igazolja. P. Fischer neve mellett azonban igen gyakran még *P. Jaszlinszky*, *P. Andreánszki Menyhért*, *P. Schmitth Miklós*, *P. Kéri Bálint*, *P. Pock Mátyás*, *P. Roth Károly*, *P. Rozs Ignác* és *P. Muszka Miklós* adományozók neveivel is találkozunk. E füzet 85 különféle éremleírást tartalmaz, leginkább ezüstöket, de ezek között 28 arany is foglaltatik.

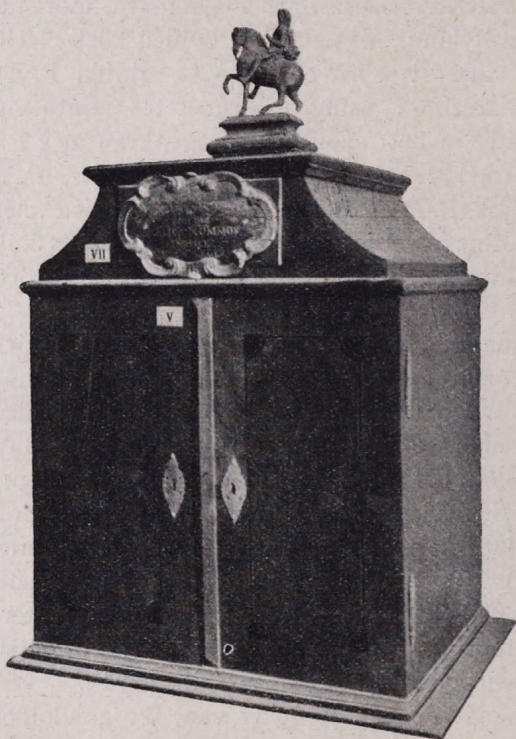
A harmadik füzet, amely szintén 1762-ből származik, ismét ógörög és római érmekeket ír le. Dacára annak, hogy kiállítása korántsem oly gondos, mint az első és második füzeté, azonban az egyes éremleírások oly gonddal történtek, hogy még ma is megállják helyöket. Hibának legfőljebb a kronológiai pontatlanságot hozhatnók föl. Az egész füzet 46 lapból áll és 931 éremleírást tartalmaz az előző kettőétől teljesen eltérő idegen kézírással.

E három füzetben leírt érmek képezik tehát modern értelemben véve azt a *Stock*-ot, amellyel a Pázmány Péter Tudomány-Egyetem Érem- és Régiségtárának alapját megvetették, a mindenre kiterjedő gondos hajdani jezsuita atyák.

De ha már éremgyűjtemény van, így gondolkozhattak hajdan a lelkes férfiak, illő elhelyezésről is kellett gondoskodni. Ezt valóban követésreméltó módon meg is cselekedték! Három igen szép és a kor ízlését követő éremszekrénykét készítenek a főiskola szerény éremgyűjteményének elhelyezésére. Az egyik nagyobb, különálló, kétajtós szekrénykén (1. kép), egykorú írással egy copf-stílusú pajzson, e feliratot illesztették be örök emlékezetül:

ROMULIDUM
SI RISCA CVPIS MONUMENTA
VIDERE
AVGVSTOS NVMMOS
INSPICE
MVLTA LEGES

Azaz : «Ha régi római emlékeket kívánsz látni, a császári érmeket szemléld, sokat fogsz tanulni». A szekrény tetején egy copfstílu talapzaton I. Lipót király olomból öntött aranyozott lovasszobra látható.

1. ábra. A nagyszombati egyetem kétajtós éremszekrénykéje I. Lipót király lovasszobrával.

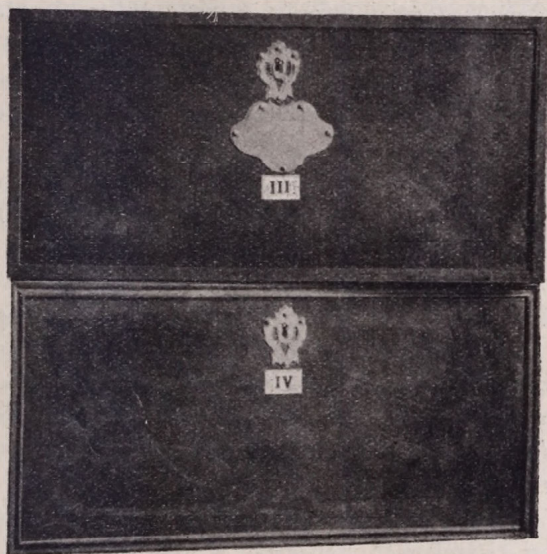
Kleiner zweitüriger Münzkasten der ehemaligen Jesuitenuniversität in Nagyszombat (Tyrnau) mit der Reiterstatue Leopold des I.

A másik két éremszekrényke (2. kép) inkább ládaalakú és gazdag díszítésű rézfogantyúkkal van ellátva. Az egyiken rézpajzsocskát helyeztek el, amelyre ezt a feliratot vésték :

*Augusta
Augustorum
Moneta
Qua*

R. P. Leopoldus Fischer S. Jesu
 Academicum Tyrnaviense Collegium
 Primus Instruxit Ornavit
 CDDCCLIII.

«A császároknak dicső érmei, amelyekkel főtisztelendő Fischer Lipót Jézustársasági atya a nagyszombati akadémiai collégiumot elsőnek felszerelte és díszítette 1753.»

2. ábra. Két ládika alakú éremszekrényke, a nagyszombati jezsuita egyetem hajdani éremgyűjteményének elhelyezésére P. Fischer Lipót idejéből.

Zwei truchenformige Münzkästchen aus der ehemaligen Jesuitenuniversität in Nagyszombat (Tyrnau) aus der Zeit des Begründers der Münzsammlung P. Leopold Fischer.

E feliratban talált tehát megörökítést a gyűjtemény tulajdonképpeni megalapítója, Fischer Lipót Jézustársasági atya.

Az egyetem éremtárának további szaporulatáról a jezsuiták vezetése alatt mitsem tudunk. Az első nagyobb szaporulatot azon gyűjtemény teszi, amely hajdan a pesti *Pálosoké* volt és e kiváló, nagymultú és egyetlen magyar eredetű rend feloszlata alkalmával II. József alatt az egyetemi könyvtárnak adatott át. Ezt egy: *«Elenchus Numorum qui ex abolito Pestiensi monasterio Paulinorum*

ad Bibliothecam Regiae Universitatis Pestiensis translati sunt» című katalógus igazolja. Egy későbbi utánjegyzés szerint az átadás 1786 november havában történt. Ha nem csalódom, *Schoenwisner*-nek, a pesti tudományegyetem hajdani lelkes tanárának, a hazai régiségkutatás úttörőjének kezeírását vélem a későbbi feljegyzésben felfedezni.

A folioalakú, számozatlan lapú és 24 oldalból álló katalógus ógörög; római családi és császári érmek, valamint modern pénzek s különféle emlékérmek leírását tartalmazza. Az egész gyűjteményt úgylátszik *Schoenwisner* gondosan átnézte akkor, amidőn az egyetemi könyvtárosságtól megválva, az egyetem katedrájára került és a gyűjteményt átvette. Erre enged következtetni az *Elenchus* végén sokkal feketébb írásra valló (tehát későbbi) írás és a tisztán olvasható aláírás is.

Tovább menve a fejlődés menetén, nagyobb szaporulatot mutat a gyűjtemény 1804-ben. Ekkor adományoz egy igen gondosan összeállított és a kor tudományos színvonalán álló éremgyűjteményt *Winkler Mihály* gödrei plébános, pécsi tiszteletbeli kanonok, a pesti egyetemnek. A gyűjtemény katalógusa a legpedánsabb numizmatikai művek egyike. A gyűjtemény leíró lajstroma különben így hangzik: *«Catalogus Numorum et aliorum Monumentum auctore R. Rdo. D. Michäele Winkler Canonico Honorario Quinque-Ecclesiensi Regiae Scientiarum Universitati Hung. Anno 1804 donatum.»*

«Érem és más emlékeknek katalógusa, amelyeket *Winkler Mihály* pécsi tiszteletbeli kanonok, a magyar királyi tudományegyetemnek az 1804-ik évben ajándékozott.»

Egyetemünk éremgyűjteménye nagyobb szaporulathoz jut még a múlt század 30-as és 40-es éveiben, amidőn *Jankovich Miklós* a lelkes műgyűjtőnek, valamint *Weszerle Ferenc* és *Kis Ferenc* egyetemi tanárok magángyűjteményei is idekerülnek. Az abszolutizmus idején pedig az egyetem éremgyűjteményéből nem egyszer válogatnak a bécsi császári éremtár részére is. Erre engednek következtetni *Rómer Flóris* feljegyzései a régebbi éremkatalógusokban. Nem tudom, van-e tudomásuk erről azon szakembereknek, akik a bécsi magyar anyag likvidálásával vannak megbízva?! A fenti feljegyzések szerint az egyetem éremállománya 1860-ban 10,191 darabot tett ki. Az éremtár rendszeres és szakszerű fejlesztése körül hervadhatatlan érdemeket szerez még a múlt század

60-as, 70-es éveiben *Rómer Flóris* egyetemi tanár, aki mint tudjuk, *Ipolyi Arnold*dal karöltve, a hazai régészeti tudomány úttörője és megteremtője volt.

Éremgyűjteményünk természetesen szaporodott azóta is és fel is van dolgozva minden. Mintegy 30 évvel ezelőtt *dr. Réthy László* és a gyűjteménynek jelenlegi igazgatója, *dr. Kuzsinszky Bálint*, rendezték át teljesen új alapokra.

Mindezekből látható, hogy a szerény keretek közt megindult hajdani jezsuita éremgyűjtemény, amelyet a jó Pater *Fischer* annak idején oly nagy gonddal alapított és tőle telhetőleg szaporított, hatalmas gyűjteménnyé nőtte ki magát és mint ilyen, elsőrendű didaktikai segédeszköz főiskolai oktatásunkban.

Stöhr Géza.